

دیپلماسی دفاع اقتصادی ج.ا.ایران برای مقابله و کاهش اثرات تحریم‌های اقتصادی

سید شمس‌الدین حسینی^۱
حسین احمدی^{۲*}

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۷/۰۷

تاریخ ارسال: ۱۴۰۰/۰۶/۰۶

چکیده

هدف اصلی این پژوهش، تدوین سیاست‌های دیپلماسی دفاع اقتصادی ج.ا.ایران در حوزه‌های پولی و مالی، تجاری، انرژی، روابط دیپلماتیک و دفاعی-امنیتی برای مقابله و یا کاهش اثرات تحریم‌ها و ارتقای قدرت اقتصادی و امنیتی ایران می‌باشد. در این راستا با استفاده از ابزار مصاحبه به روش دلفی، داده‌های اولیه در پنج حوزه یاد شده احصاء گردید. با استفاده از داده‌های حاصل از مصاحبه، پرسشنامه‌ای تنظیم و جهت اعتبارسنجی و رتبه‌بندی، توسط ۱۳۲ نفر از اعضای هیئت علمی دانشگاه‌ها، کارشناسان خبره و پژوهشگران در حوزه‌های اقتصادی، سیاسی و دفاعی-امنیتی تکمیل گردید. تعداد سیاست‌های مورد تایید در هر یک از حوزه‌های پولی و مالی، تجاری، انرژی، روابط دیپلماتیک و دفاعی-امنیتی ۱۳، ۹، ۴، ۸ و ۱۰ مورد می‌باشد. مهمترین آن‌ها در هر یک از حوزه‌ها به ترتیب عبارت است از: «ایجاد پیمان‌های پولی دوجانبه با کشورهای مشترک المنافع»، «ایجاد تنوع و پرهیز از محدودیت در کالاها و خدمات، کشورهای هدف و فعالان اقتصادی داخلی» «پیش رفتن به سوی شناسایی شرکت‌های توانای که چندان مطرح و بزرگ نیستند به همراه کاهش وابستگی به یکسری از شرکت‌های بزرگ و محدود جهان»، «همکاری و هماهنگی بین بخش خصوصی، بنگاه‌های تجاری و بانکها با وزرات خارجه در جهت حضور در ملاقاتهای دیپلماتیک» و «تقویت مناسبات و همکاری‌های دفاعی، نظامی و فنی با همسایگان به صورت روابط دوجانبه در زمینه صنایع الکترونیکی، مخابراتی، اپتیکی و مسائل تحقیقاتی و فناورانه وابسته به آن و یا پروژه مشترک تولید یک محصول خاص و بازاریابی آن» می‌باشد.

واژگان کلیدی: تحریم، دیپلماسی جنگ اقتصادی، سیاست‌های مناسب، دیپلماسی دفاع اقتصادی.

^۱ دانشیار، گروه اقتصاد بازرگانی، دانشکده اقتصاد، دانشگاه علامه طباطبائی (ره)، تهران، ایران. (sh.hosseini@atu.ac.ir)

^۲ کارشناسی ارشد مدیریت بازرگانی، دانشکده مدیریت و حسابداری، دانشگاه علامه طباطبائی (ره)، تهران، ایران. نویسنده مسئول.

(hossein.ahmadi@atu.ac.ir)

۱. مقدمه

پس از پایان جنگ سرد و نظام دوقطبی در جهان، ایالات متحده آمریکا برای حفظ هژمونی خود در دنیا و مقابله با تهدیدات قدرت‌های متخاصم از منظر خود، سناریوها و راهبردهای مختلفی را طراحی و اجرا نموده که طیفی از اقدامات نرم تا سخت را در بر می‌گیرد. اما رفته‌رفته هزینه‌های سنگین مادی و سیاسی اقدامات نظامی از یکسو و زمان‌بر بودن و ناملموس بودن اثر قدرت نرم از سوی دیگر در کنار پیشرفت‌های فناوری اطلاعات باعث شکل‌گیری راهبرد جدیدی در سطح امنیت ملی و سیاست خارجی ایالات متحده موسوم به «قدرت اعمال فشار»^۱ گردید. در این رویکرد ترکیبی از تحریم‌ها و ابزارهای مالی-تجاری، ارتباطات استراتژیک با مخالفین داخلی، حملات سایبری و ... به‌صورت هوشمند، هدفمند و نتیجه محور طراحی و به اجرا در می‌آید. موارد متعددی از این راهبرد در مورد کشورهای مختلف انجام گرفته و آنچه در قبال ج.ا.ایران نیز طی یک دهه اخیر از سوی ایالات متحده آمریکا و شرکای آن به اجرا درآمده در چارچوب راهبرد «قدرت اعمال فشار» قابل تفسیر و تحلیل می‌باشد (گزارش مؤسسه رند، ۲۰۱۶: ۳).

سند استراتژی امنیت ملی دونالد ترامپ به عنوان آخرین سند استراتژی امنیت ملی منتشر شده ایالات متحده آمریکا، ضمن تأکید چندین باره بر استفاده از ابزار تحریم اقتصادی علیه کشورهای دشمن ایالات متحده از جمله ایران، یک ویژگی دیگر دارد و آن این است که نقطه تقابل جمهوری اسلامی ایران را معطوف به برنامه هسته‌ای نمی‌کند و ایران را در کنار روسیه و کره شمالی دشمن منافع ایالات متحده می‌داند. ایالات متحده آمریکا در این راستا تمام توانایی اقتصادی موجود خود را برای افزایش فشار بر تهدیدهای که علیه صلح و امنیت خود وجود دارد و همچنین در جهت حل و فصل تقابل‌هایی که راه حل نظامی ندارد بسیج می‌کند و از ابزارهای اقتصادی از جمله تحریم‌ها و اقدامات ضد پولشویی و ضد فساد به همراه دیپلماسی (تهاجم) اقتصادی برای بازدارندگی، اعمال فشار و محدود ساختن ایران استفاده می‌نماید (سند استراتژی امنیت ملی ایالات متحده آمریکا، ۲۰۱۷).

اقدامات ذکر شده به همراه رایزنی با کشورهای مختلف برای قطع مناسبات اقتصادی با ایران و همراه کردن دیگر کشورها با اقدامات تحریمی آمریکا علیه ج.ا.ایران، کنترل فضای بین‌المللی و ممانعت از تلاش‌هایی که منجر به دور زدن و ناکارآمدی تحریم‌ها از سوی ایران صورت می‌گیرد، همسوسازی سازمان‌ها و نهادهای بین‌المللی برای تداوم اجرای تحریم‌ها و اجماع سازی بین‌المللی و دیگر اقدامات مشابه در چارچوب دیپلماسی تهاجم اقتصادی آمریکا و متحدانش قابل اشاره می‌باشند (باقری، ۱۳۹۶: ۸۴۷).

لذا در عصر پر چالش کنونی برای ج.ا.ایران، داشتن دیپلماسی دفاع اقتصادی از سوی ایران می‌تواند در مقابله با دیپلماسی تهاجم (جنگ) اقتصادی که از سوی آمریکا و متحدانش اعمال می‌شود، کمک کننده باشد.

هدف اصلی این مقاله تدوین سیاست‌های دیپلماسی دفاع اقتصادی ج.ا.ایران در حوزه‌های پولی و مالی، تجاری، انرژی، روابط دیپلماتیک و دفاعی-امنیتی برای پیشگیری و بازدارندگی مناسب به‌منظور مقاوم‌سازی و ارتقای

^۱ Power to Coerce

قدرت اقتصادی و امنیتی ایران می‌باشد؛ در این راستا پنج سؤال زیر مطرح شده است:

- ۱) سیاست‌های دیپلماسی دفاع اقتصادی ج.ا.ایران در حوزه پولی و مالی برای مقابله و یا کاهش اثرات تحریم‌ها کدامند؟
- ۲) سیاست‌های دیپلماسی دفاع اقتصادی ج.ا.ایران در حوزه تجاری برای مقابله و یا کاهش اثرات تحریم‌ها کدامند؟
- ۳) سیاست‌های دیپلماسی دفاع اقتصادی ج.ا.ایران در حوزه انرژی برای مقابله و یا کاهش اثرات تحریم‌ها کدامند؟
- ۴) سیاست‌های دیپلماسی دفاع اقتصادی ج.ا.ایران در حوزه روابط دیپلماتیک برای مقابله و یا کاهش اثرات تحریم‌ها کدامند؟
- ۵) سیاست‌های دیپلماسی دفاع اقتصادی ج.ا.ایران در حوزه دفاعی-امنیتی برای مقابله و یا کاهش اثرات تحریم‌ها کدامند؟

۲. مبانی نظری و پیشینه پژوهش

۱-۲. مفهوم و تعریف دیپلماسی دفاع اقتصادی

دیپلماسی به‌عنوان مهم‌ترین رکن سیاست خارجی ابزاری است که تلاش می‌کند اهداف دولت‌ها را پیش ببرد و در این زمینه، متناسب با توانایی‌ها و اهداف سیاست خارجی، ابعاد متفاوتی به خود می‌گیرد (ویلگن، ۱۳۸۱). در ارتباط با موضوعات فراروی دیپلماسی، موضوعات دیپلماسی اقتصادی در کنار دیپلماسی دفاعی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است (ون‌برژیک، ۱۳۹۴). دیپلماسی دفاعی یکی از راه‌های کسب منافع و امنیت ملی محسوب می‌شود. این مفهوم به معنای کاربرد دیپلماسی در حوزه دفاع به‌منظور بالا بردن سطح تعاملات همکاری جویانه کشورها و جایگزین کردن ثبات به‌جای تنش است؛ بنابراین دیپلماسی دفاعی یک رویکرد ثبات محور است که علاوه بر پیشبرد سیاست‌های کلان ملی، می‌تواند زمینه مناسبی برای مدیریت بحران و محیط امنیتی جدید به شمار رود (لنون^۱، ۱۳۸۸: ۹۱). همچنین دیپلماسی اقتصادی را دیپلماسی قرن ۲۱ می‌دانند (کلینتون^۲، ۲۰۰: ۱). دیپلماسی اقتصادی یک موضوع تعیین کننده در استراتژی اقدام هر کشور در سطح بین‌المللی برای تحقق منافع ملی است. دیپلماسی اقتصادی به معنای فصل مشترک دیپلماسی و منافع اقتصادی در راستای منافع ملی است. دیپلماسی اقتصادی در واقع به مفهوم کاربردی کردن دیپلماسی در عرصه اقتصاد و به کارگیری توانایی‌های بالقوه و بالفعل دیپلماسی برای تحقق اهداف اقتصادی کشورها می‌باشد (باین و وودلاک^۳، ۲۰۰۳: ۴۵).

از طرفی با توجه به تأکید بند ۱۲ سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی مبنی برافزایش قدرت مقاومت و کاهش آسیب‌پذیری اقتصاد کشور، ضرورت بازخوانی و ساماندهی دیپلماسی اقتصادی بیش‌ازپیش احساس می‌شود. با

¹ Lennon

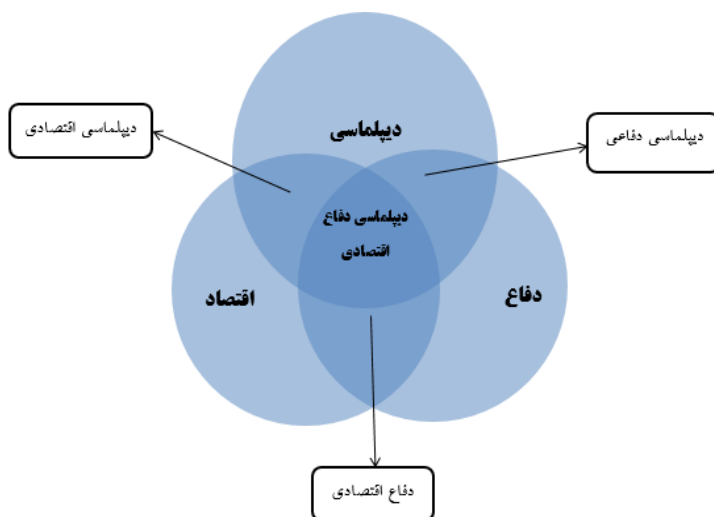
² Clinton

³ Bayne & Woodlock

توجه به اهمیت دیپلماسی دفاعی و دیپلماسی اقتصادی نیاز اساسی در این باره، مشخص شدن راهبرد دیپلماسی دفاع اقتصادی است که بر اساس آن بتوان در شرایط تحریم و تهدیدات خارجی برنامه‌ریزی عملیاتی انجام داد و اهداف پیش‌بینی شده را محقق کرد.

با وجود تأکیدات بسیار بر ضرورت هم‌افزایی میان حوزه دفاع، اقتصاد و دیپلماسی در سالیان اخیر، تاکنون سند یا نقشه‌ای که این هم‌افزایی را تبیین و محقق کند، تهیه نشده است (حسینی و احمدی، ۱۳۹۶). تأثیر تحریم‌های متعدد اقتصادی بر سازوکار و نهادهای اقتصادی کشور در کنار پیچیدگی روابط اقتصادی، سیاسی و امنیتی می‌تواند بسته به مقاوم بودن اقتصاد کشور، موجب شوک، اختلال، آسیب و بعضاً بحران گردد (سمعی نسب، ۱۳۹۳). بدین ترتیب تقویت دیپلماسی دفاع اقتصادی مبتنی بر نگرشی جامع و فراگیر بر چگونگی تعامل در روابط خارجی و ارتقای توانمندی‌های اقتصاد داخلی ضرورتی آشکار است. این امر، به لحاظ ساختاری، نهادی، مدیریتی و برنامه‌ریزی و حمایت از فعالیت‌های اقتصادی کارساز در سطح ملی و کسب جایگاه تأثیرگذار در روابط دوجانبه و چندجانبه با طرف‌های خارجی در جهت فراهم ساختن زمینه‌های رشد و توسعه اقتصادی و کاهش اثرات مخرب جنگ اقتصادی علیه کشور حائز اهمیت است (پور اصغری، ۱۳۹۶).

«دیپلماسی دفاع اقتصادی» از یکسو مفهومی است که در یک فضای بین‌رشته‌ای و بین موضوعی قابل درک و تفسیر می‌باشد و از سوی دیگر نسبت به مفاهیم نزدیک به خود همچون دیپلماسی اقتصادی و دیپلماسی دفاعی دارای وجوه تمایز می‌باشد. همان‌طور که در شکل (۱) آمده است؛ دیپلماسی دفاع اقتصادی کاربست و ترکیب سه عنصر دیپلماسی، دفاع و اقتصاد در ترکیبی واحد در راستای دفاع همه‌جانبه، دفاع اقتصادی و اقتصاد مقاومتی می‌باشد. مقوله‌ای که از وارد نمودن عنصر دفاع در دیپلماسی اقتصادی، دخالت دادن عنصر اقتصاد در دیپلماسی دفاعی، شکل جدیدی را تحت عنوان دیپلماسی دفاع اقتصادی به وجود می‌آورد. در واقع دیپلماسی دفاع اقتصادی هر کشور، به حلقه‌های دیپلماسی، دفاعی و اقتصادی آن کشور گره‌خورده است. توجه به حلقه‌های به هم پیوسته شکل‌دهنده دیپلماسی دفاع اقتصادی به معنی پذیرش یک وضعیت جبرگرایانه و تغییرناپذیر نیست، چراکه دیپلماسی دفاع اقتصادی پدیده‌ای متحول، پویا و در حال دگرگون می‌باشد (حسینی و احمدی، ۱۳۹۶).

شکل شماره (۱) ارتباط دیپلماسی دفاع اقتصادی با سه عنصر دیپلماسی، دفاع و اقتصاد

منبع: حسینی و احمدی، ۱۳۹۶

با توجه به آنچه گفته شد می توان این تعریف را ارئه نمود که دیپلماسی دفاع اقتصادی مجموعه‌ای از برنامه‌ها و اقدامات نظام ج.ا.ایران در سطح روابط دوجانبه، منطقه‌ای، بین‌المللی و جهانی است که منجر به هم‌افزایی مؤلفه‌های قدرت در سطح جهانی، خلق و بهره‌گیری از فرصت‌ها و مزیت‌های اقتصادی، پیشگیری و بازدارندگی و مقابله با تهدیدات خارجی و تحریم‌های اقتصادی می شود.

۲-۲. دیپلماسی جنگ اقتصادی و دیپلماسی دفاع اقتصادی

طی دهه گذشته، ماهیت جنگ‌ها از جنگ سنتی به سمت جنگ هیبریدی تغییر یافته است. جنگ هیبریدی شامل ترکیبی از ابزارهای مختلف متعارف و غیرمتعارف است. دامنه این جنگ از دیپلماسی تا جنگ نظامی را با هدف ایجاد بی ثباتی در کشورها در بر می‌گیرد (جیمز وهمکاران، ۲۰۰۵). ویژگی‌های جنگ هیبریدی شامل؛ حضور عناصر نیروهای منظم و نامنظم دولتی و غیر دولتی، فرماندهی چند وجهی، چند بعدی (داخلی و خارجی)، اقدام همزمان، عدم تقارن و مشارکت راهبردی است (کلانتری، ۱۳۹۶). کالن و رایکورن^۱ (۲۰۱۷) جنگ هیبریدی را استفاده هماهنگ از ابزارهای مختلف قدرت برای ایجاد آسیب‌پذیری گسترده تمامی طیف‌های توابع اجتماعی به منظور ایجاد هم‌افزایی در جنگ تعریف می‌کنند. از این رو می توان دیپلماسی جنگ اقتصادی را نیز گونه‌ای از جنگ هیبریدی دانست که از ابزارهای سیاسی، اقتصادی و امنیتی جهت فشار بر کشور مورد نظر استفاده می شود.

یکی از مهم‌ترین ابزارهای جنگ اقتصادی، تحریم می‌باشد که جزئی از دیپلماسی بین‌المللی حاکم بر جهان کنونی شده است و از سوی کشورهای تحریم‌کننده به عنوان ابزاری غیر نظامی جهت اجبار دولت کشورهای

^۱ Cullen and Reichborn

هدف، برای انجام واکنش مورد نظر اعمال می‌شود (ایلر، ۲۰۰۷: ۴). در حقیقت، تحریم سلاحی اقتصادی در میدان مبارزه‌ای غیرنظامی است که دیپلماسی را از گفتگو فراتر برده و از طریق دیپلماسی جنگ اقتصادی وارد عمل می‌شود.

در این خصوص، ایالات متحده آمریکا همواره ضمن اعمال تحریم‌های یکجانبه، به دنبال متقاعد کردن سایر کشورها نسبت به تحریم ایران از طریق استفاده از ابزار دیپلماسی در راستای جنگ اقتصادی بوده است و حتی در استراتژی امنیت ملی آمریکا به موضوع تحریم‌های اقتصادی زیر مجموع دیپلماسی اقتصادی اشاره شده است. آمریکایی‌ها عقیده دارند جهت اثربخش نمودن تحریم‌های خود، ابزارهای دیپلماسی اقتصادی مناسب‌ترین گزینه می‌باشند؛ چراکه همکاری با شرکای همسو و فشار اقتصادی چندجانبه اغلب موثرتر است و این امر توانایی دولت‌های هدف را برای انجام اقداماتی جهت دور زدن تحریم‌ها محدود می‌سازد. (سند استراتژی امنیت ملی ایالات متحده آمریکا، ۲۰۱۷). از دید جک لو زمانی تغییر در سیاست‌های ایران رخ داد که تحریم‌ها به‌صورت هدفمند بخش‌های کلیدی اقتصاد ایران را مورد هدف قرار داد و این کار به‌صورت همزمان در کنار دیپلماسی منظم و فشرده به کار گرفته شد. وی استناد می‌کند که پنج دهه تحریم‌های یکجانبه آمریکا علیه کوبا غیر مؤثر بوده است؛ اما تحریم‌های آمریکا ضد برنامه هسته‌ای ایران قوی‌ترین نمونه‌ای است که نشان می‌دهد چگونه تلاش دسته‌جمعی همراه دیپلماسی می‌تواند به موفقیت بینجامد (لو، ۲۰۱۶).

شرایط خاص و منحصر به فرد کشور، ما را با این واقعیت متقاعد می‌سازد که با رویکرد جنگ سنتی نمی‌توان در مقابل جنگ‌های هیبریدی مقاومت کرد. در نتیجه اهمیت و نقش بارز دیپلماسی دفاع اقتصادی جهت دفاع و مقاومت در مقابل دیپلماسی جنگ اقتصادی برای بناگذاری جامعه‌ای توانمند و آرمانی، بر کسی پوشیده نیست تا آنجا که می‌توان آن را از اولویت‌های دنیای امروز دانست. همچنین الگوهای رایج در طراحی راهبردهای مقابله با تحریم‌های صرفاً اقتصادی از قبیل دیپلماسی اقتصادی به شکل عادی و مرسوم آن پاسخگو و کفایت لازم برای کمک به رفع تهدیدات ناشی از تحریم‌ها را نمی‌کند و کشور نیازمند نوعی نگرش دفاعی و خنثی‌کننده تهدیدات ناشی از تحریم، در دیپلماسی اقتصادی کشور است که از آن به عنوان «دیپلماسی دفاعی اقتصادی» تعبیر می‌شود. لذا به نظر می‌رسد برای مقابله با این تهدیدات عینی و بالفعل دشمن و اتخاذ تدابیر لازم، اجمالاً باید مبانی نظری و عملی تحریم و انگیزه‌های دشمن و تداوم آنرا شناخت و سپس طراحی‌های عملیاتی وی را بررسی نمود و آنگاه به طراحی عملیاتی راهکارهای مقابله‌ای در قالب سیاست‌های دیپلماسی دفاع اقتصادی در هر یک از حوزه‌های پولی و مالی، تجاری، انرژی، سرمایه‌گذاری، لجستیک، روابط دیپلماتیک و دفاعی-امنیتی پرداخت تا از طریق شناسایی و بهره‌برداری از فرصت‌های جدید اقتصادی در شرایط تحریم و با گسترش ارتباطات و همکاری‌های اقتصادی در روابط دوجانبه، چندجانبه، بین‌المللی و جهانی مقدار هزینه‌ها را کاهش و یا هزینه دشمنان برای اعمال تهدیدات و تحریم‌ها علیه ایران را افزایش داد.

همچنین بدیهی است که تدوین سیاست‌های حوزه‌های تخصصی دیپلماسی دفاع اقتصادی نیازمند انجام بررسی‌های کارشناسی لازم باهدف دستیابی به سازوکارهای مناسب منطبق بر اصول و اهداف مندرج در اسناد

¹ Leo

بالادستی نظام چون قانون اساسی و بیانات مقام معظم رهبری است؛ در این راستا در ادامه به بررسی اهداف و اصول دیپلماسی دفاع اقتصادی پرداخته می‌شود.

۲-۳. اهداف و اصول دیپلماسی دفاع اقتصادی

اهداف در هر حوزه‌ای به‌ویژه دیپلماسی دفاع اقتصادی دارای جایگاه ارزنده‌ای می‌باشد. دیپلماسی دفاع اقتصادی ج.ا.ایران بر اساس قانون اساسی و گفتمان مقام معظم رهبری نیز دارای اهداف مشخصی است که افق‌هایی را فراروی مسئولان ترسیم می‌کند و به‌عنوان راهنمای عمل، نقش تعیین‌کننده‌ای را در راهبری فرایند دیپلماسی دفاع اقتصادی کشورمان ایفا می‌نماید. با توجه به قانون اساسی و گفتمان مقام معظم رهبری می‌توان اهداف دیپلماسی دفاع اقتصادی ج.ا.ایران در جهت مقابله و کاهش اثرات تحریم‌های بین‌المللی یک‌جانبه و چندجانبه و دستیابی به رشد و توسعه اقتصادی را به شرح زیر برشمرد: (حسینی و احمدی، ۱۳۹۶)

جدول شماره (۱) اهداف دیپلماسی دفاع اقتصادی بر اساس قانون اساسی و گفتمان مقام معظم رهبری

شماره	اهداف
هدف اول	ایمن‌سازی در برابر بحران‌ها و چالش‌های اقتصاد جهانی و ارتقاء مقاومت اقتصادی در برابر تحریم‌ها.
هدف دوم	تقویت نیروی انسانی و کارآفرینی به همراه توسعه زیرساخت‌ها در جهت دسترسی به بازارهای جهانی تولید-تجارت و کسب سهمی از آن‌ها.
هدف سوم	دستیابی به علم و فناوری‌های نوین جهت کسب توانایی واکنش هوشمند به تغییرات محیط بین‌الملل.
هدف چهارم	حمایت از تولید ملی و فعال‌سازی بخش خصوصی باهدف کاهش وابستگی به درآمدهای نفتی.
هدف پنجم	کاهش سطح بیکاری و ایجاد اشتغال پایدار از طریق جذب سرمایه‌گذاری‌های خارجی و تأمین مالی طرح‌های ملی.
هدف ششم	برقراری روابط سیاسی و اقتصادی پایدار از طریق دیپلماسی فعال جهت توسعه همکاری‌های دو و یا چندجانبه منطقه‌ای و بین‌المللی.
هدف هفتم	به‌کارگیری قدرت نرم برای حل و مدیریت بحران‌های منطقه‌ای و اجتناب از هزینه‌بردار نمودن ورود به بحران‌ها برای کشور.
هدف هشتم	جلب اعتماد و افزایش اعتبار جهانی از طریق ارائه تصویر واقعی و مثبت از ج.ا.ایران در انظار و افکار عمومی بین‌المللی.
هدف نهم	دفاع از حاکمیت و تمامیت ارضی و ایجاد توازن منطقه‌ای باهدف رهایی منطقه از حضور نظامی بیگانگان.
هدف دهم	حفظ منافع و امنیت ملی از طریق کسب دانش، نرم‌افزارها و فناوری‌های پیشرفته دفاعی، مهندسی محیط امنیتی و گسترش توان سایبری.

همچنین در رابطه با اصول دیپلماسی دفاع اقتصادی جمهوری اسلامی ایران بر اساس قانون اساسی و گفتمان مقام معظم رهبری، اصول راهبردی ذیل را می‌توان برای دیپلماسی دفاع اقتصادی ج.ا.ایران نام برد: (حسینی و احمدی، ۱۳۹۶)

جدول شماره (۲) اصول دیپلماسی دفاع اقتصادی بر اساس قانون اساسی و گفتمان مقام معظم رهبری

شماره	اصول
اصل اول	ضرورت حفظ استقلال سیاسی، اقتصادی و دفاعی
اصل دوم	نفی سلطه اقتصادی و دفاعی و حمایت از مظلومان جهان
اصل سوم	خودیایی، خوداتکایی و خودباوری ملی
اصل چهارم	تعامل سازنده، اعتمادسازی و توسعه پیوندهای راهبردی
اصل پنجم	اقدام بر اساس حفظ عزت، حکمت و مصلحت
اصل ششم	دفاع از کیان اسلام و مسلمانان با تأکید بر وحدت و همبستگی جهان اسلام
اصل هفتم	مقاوم‌سازی دفاعی و اقتصادی و ایجاد بازدارندگی در مقابل قدرت‌های متخاصم
اصل هشتم	برون‌گرایی در عین عدم وابستگی و عدم دخالت در امور دفاعی و اقتصادی یکدیگر

۳. روش‌شناسی پژوهش

از آنجا که این پژوهش باعث توسعه ادبیات جدیدی شده و همچنین نتایج آن می‌تواند مورد استفاده سیاست‌گذاران، برنامه‌ریزان و دست‌اندرکاران امور اقتصادی و دفاعی کشور قرار گیرد، نوع تحقیق توسعه‌ای-کاربردی محسوب می‌شود؛ همچنین روش پژوهش بر اساس ماهیت توصیفی-پیمایشی و بر اساس نوع جمع‌آوری داده‌ها آمیخته می‌باشد.

ادبیات مورد نیاز پژوهش با استفاده از روش کتابخانه‌ای (کتاب، پایان‌نامه‌ها، نشریات تخصصی و علمی پژوهشی، مقالات و سایت‌های اینترنتی فارسی و لاتین) و ابزار فیش‌برداری گردآوری شده است؛ همچنین داده‌های اولیه مورد نیاز پژوهش از طریق روش میدانی و با استفاده از روش دلفی و پرسشنامه جمع‌آوری شده است.

از طرفی جامعه آماری این پژوهش در بخش دلفی، متخصصانی که با مسائل حوزه‌های تجاری، پولی و مالی، انرژی، روابط دیپلماتیک و دفاعی - امنیتی در سطح بین‌المللی آشنایی کامل دارند، می‌باشند که حجم نمونه ۱۳ نفری به روش نمونه‌گیری قضاوتی هدفمند انتخاب گردیده است. جامعه آماری در بخش پرسشنامه، اعضای هیئت علمی دانشگاه‌ها، کارشناسان خبره و پژوهشگران که با مسائل اقتصادی، سیاسی، دفاعی - امنیتی آشنایی کامل داشته، حداقل تحصیلات لیسانس و حداقل سابقه کار پنج سال بوده، انتخاب شد. با استفاده از جدول مورگان و به روش نمونه‌گیری طبقه‌بندی‌شده تصادفی میزان حجم نمونه آماری طبقه اقتصادی ۵۲ نفر، میزان حجم نمونه آماری طبقه سیاسی ۳۶ نفر و میزان حجم نمونه آماری طبقه دفاعی ۴۴ نفر انتخاب شد.

جدول شماره (۳) حجم نمونه آماری در هر طبقه

ردیف	طبقه	حجم جامعه	حجم نمونه
۱	اقتصادی	۶۰	۵۲
۲	سیاسی	۴۰	۳۶
۳	دفاعی-امنیتی	۵۰	۴۴
۴	کل	۱۵۰	۱۳۲

در این پژوهش اطلاعات پایه ای از طریق مطالعات کتابخانه ای در پنج حوزه پولی و مالی، تجاری، انرژی، روابط دیپلماتیک و دفاعی-امنیتی احصا گردید و در مرحله بعد با حضور خبرگان طی جلسات تخصصی به روش دلفی مورد بررسی و کنکاش قرار گرفته و در نهایت در حوزه پولی و مالی ۱۳ سیاست، تجاری ۱۱ سیاست، انرژی ۵ سیاست، روابط دیپلماتیک ۱۰ سیاست و دفاعی-امنیتی ۱۰ سیاست استخراج گردید. پس از آن نتایج حاصله از جلسات خبرگی، به منظور اعتبار سنجی در قالب پرسشنامه ای تنظیم و با بهره گیری از نظرات متخصصان اقتصادی، سیاسی، دفاعی و امنیتی نهایی گردید.

۴. تجزیه و تحلیل داده‌ها و یافته‌های پژوهش

برای تجزیه و تحلیل داده‌های جمع‌آوری شده از طریق پرسشنامه، ابتدا ویژگی‌های جمعیت شناختی آماره‌های مورد مطالعه ارائه گردیده است. در ادامه داده‌ها، روایی و پایایی مؤلفه‌های مربوطه به ترتیب با استفاده از آزمون‌های کولوموگراف-اسمیرنوف، تحلیل عاملی، آلفای کرونباخ مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. در نهایت، در بعد تحلیلی که عمده‌ترین بخش یافته‌ها می‌باشد، سؤال‌های تحقیق با استفاده از آزمون‌های T تک‌نمونه‌ای و آزمون فریدمن و با کمک نرم‌افزار SPSS مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند.

۴-۱. ویژگی‌های جمعیت شناختی پژوهش

بر اساس تحلیل داده‌های حاصل از پرسشنامه، میزان تحصیلات ۱۱/۴ درصد از کل نمونه آماری را لیسانس، ۲۹/۵ درصد فوق لیسانس و ۵۹/۱ درصد دکتری به خود اختصاص داده‌اند. در رابطه با رشته تحصیلی، ۳۹/۴ درصد از کل نمونه آماری را حوزه اقتصادی، ۲۷/۳ درصد حوزه سیاسی، ۳۳/۳ درصد حوزه دفاعی به خود اختصاص داده‌اند. همچنین میزان سابقه و فعالیت ۱۱/۴ درصد از کل نمونه آماری ۱۰ تا ۱۵ سال، ۲۷/۳ درصد بین ۱۱ تا ۱۵ سال، ۳۵/۶ درصد بین ۱۶ تا ۲۰ سال و ۲۵/۸ درصد ۲۰ سال به بالا می‌باشد.

۴-۲. توزیع داده‌ها

برای انتخاب آزمون درست برای تحلیل، ابتدا باید از توزیع آماری متغیری که مورد آزمون قرار می‌گیرد، اطمینان حاصل کرد. برای نمونه، پیش‌نیاز گرفتن آزمون‌های پارامتری، نرمال بودن توزیع آماری متغیرهاست، که از آزمون کولوموگراف-اسمیرنوف استفاده می‌شود.

نتایج جدول (۴) نشان می‌دهد که با توجه به سطوح معناداری (که همگی بیشتر از ۰/۰۵ هستند)؛ در تمامی مؤلفه‌ها، توزیع‌های مربوط به نمونه مورد بررسی با توزیع نرمال تفاوتی ندارد. لذا توزیع‌های نمونه مورد بررسی نرمال بوده و در موارد مقتضی می‌توان از آزمون‌های پارامتریک استفاده نمود.

جدول شماره (۴) نتایج حاصل از آزمون کولموگراف اسمیرنوف جهت بررسی توزیع داده‌ها

مؤلفه‌ها	آماره‌ها	میانگین	انحراف معیار	مقدار Z	سطح معناداری
پولی و مالی	۳/۶۴۷۹	۰/۶۰۸۸	۰/۹۰۳	۰/۳۸۹	
تجاری	۳/۶۷۴۸	۰/۵۱۳۷	۰/۷۹۷	۰/۵۵۰	
انرژی	۳/۷۳۸۵	۰/۵۲۷۷	۰/۸۸۹	۰/۴۰۸	
روابط دیپلماتیک	۳/۷۸۴۷	۰/۵۱۵۴	۰/۶۹۴	۰/۷۲۱	
دفاعی - امنیتی	۳/۶۸۴۱	۰/۵۳۳۵	۰/۴۸۹	۰/۹۷۰	

۴-۳. روایی و پایایی داده‌ها

برای بررسی روایی سازه از تحلیل عاملی استفاده شده است. پارامترهای بار عاملی استاندارد شده در جدول (۵) ارزیابی اینکه آیا سؤال پرسشنامه مناسب انتخاب شده‌اند، را مورد بررسی قرار داد؛ این یافته نشان می‌دهد سؤال‌های پرسشنامه در زیرمقیاس‌های گوناگون، میزان قابل ملاحظه‌ای از بار عاملی زیر مقیاس‌ها را نشان می‌دهند. هر سؤالی که بار عاملی بیشتر از ۰/۴ یا نزدیک به این مقدار دارد؛ معنادار می‌باشند. همان‌طور که مشاهده می‌شود بار عاملی تمام سؤالات در وضعیت مطلوبی قرار دارد.

جدول شماره (۵) نتایج حاصل از روایی پرسشنامه با استفاده از آزمون تحلیل عاملی

شماره سؤال	بار عاملی	شماره سؤال	بار عاملی	شماره سؤال	بار عاملی
Q1	۰/۴۳۶	Q17	۰/۷۷۶	Q33	۰/۸۰۸
Q2	۰/۷۳۸	Q18	۰/۶۶۲	Q34	۰/۴۲۶
Q3	۰/۴۴۰	Q19	۰/۴۴۰	Q35	۰/۶۶۶
Q4	۰/۶۱۲	Q20	۰/۷۷۲	Q36	۰/۸۵۳
Q5	۰/۵۶۳	Q21	۰/۶۴۱	Q37	۰/۸۱۳
Q6	۰/۸۲۹	Q22	۰/۶۹۷	Q38	۰/۵۲۷
Q7	۰/۵۴۱	Q23	۰/۷۱۶	Q39	۰/۴۳۵
Q8	۰/۶۹۴	Q24	۰/۶۷۸	Q40	۰/۶۲۰
Q9	۰/۷۵۶	Q25	۰/۶۳۴	Q41	۰/۵۳۶
Q10	۰/۶۸۷	Q26	۰/۷۱۶	Q42	۰/۶۲۸
Q11	۰/۶۶۴	Q27	۰/۵۰۷	Q43	۰/۶۴۱
Q12	۰/۵۳۹	Q28	۰/۵۴۹	Q44	۰/۶۴۸

شماره سؤال	بار عاملی	شماره سؤال	بار عاملی	شماره سؤال	بار عاملی
Q13	۰/۶۶۱	Q29	۰/۶۹۶	Q45	۰/۷۰۲
Q14	۰/۵۲۸	Q30	۰/۴۵۷	Q46	۰/۵۸۶
Q15	۰/۶۹۴	Q31	۰/۶۳۲	Q47	۰/۴۶۲
Q16	۰/۵۰۶	Q32	۰/۵۹۹		

همچنین برای محاسبه پایایی پرسشنامه از آزمون آلفای کرونباخ استفاده گردید. همان گونه که جدول (۶) نشان می‌دهد، مقادیر آلفای کرونباخ به دست آمده برای تمامی متغیرها بیش از ۰/۷ می‌باشد. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که پرسشنامه از ثبات درونی بالایی برخوردار است و با اطمینان زیادی می‌توان به نتایج آن اعتماد نمود.

جدول شماره (۶) نتایج حاصل از پایایی پرسشنامه با استفاده از آزمون آلفای کرونباخ

ردیف	مؤلفه‌ها	تعداد سؤال	مقدار α
۱	پولی و مالی	۱۳	۰/۸۹۲
۲	تجارت	۱۱	۰/۸۸۳
۳	انرژی	۵	۰/۸۶۱
۴	روابط دیپلماتیک	۸	۰/۸۹۰
۵	دفاعی- امنیتی	۱۰	۰/۸۸۴

۴-۴. سیاست های حوزه های تخصصی دیپلماسی دفاع اقتصادی

جهت پاسخگویی به سؤالات تحقیق با توجه به تحلیل داده‌های حاصل از پرسشنامه‌های جمع‌آوری شده، در پنج مؤلفه پولی و مالی، تجاری، انرژی، روابط دیپلماتیک و دفاعی- امنیتی، سیاست‌های دیپلماسی دفاع اقتصادی به شرح جداول زیر به دست آمد.

الف) سیاست های حوزه پولی و مالی

سیاست‌های دیپلماسی دفاع اقتصادی ج.ا.ایران در حوزه پولی و مالی جهت مقابله و یا کاهش اثرات تحریم‌ها کدام‌اند؟

جدول شماره (۷) توزیع پاسخ‌ها، میانگین، انحراف معیار، آزمون t و آزمون فریدمن مربوط به مؤلفه پولی و مالی

شماره	سؤالات	میانگین	انحراف معیار	میانگین رتبه	T	P
۱	ایجاد پیمان‌های پولی دوجانبه و استفاده از پول های ملی به‌عنوان ابزار مبادله با کشورهای (روسیه، چین، ترکیه و...) مشترک‌المنافع با ایران.	۴/۱۵	۰/۷۵۱	۹/۱۷	۱۱/۰۷۸	۰/۰۰۰
۲	تنوع بخشی در ابزارهای پولی و مالی هنگام برقراری روابط دوجانبه برای کاهش اثر بلوکه شدن و حاصل نشدن درآمدهای ناشی از صادرات.	۴/۰۸	۰/۷۶۳	۸/۹۵	۱۰/۱۷۸	۰/۰۰۰
۳	حمایت از ایجاد صندوق‌های بیمه توسط کشور	۳/۴۸	۰/۹۶۰	۶/۲۹	۳/۶۱۲	۰/۰۰۱

شماره	سؤالات	میانگین	انحراف معیار	میانگین رتبه	T	P
	خریدار و یا ایجاد سندیکای متشکل از کارگزاران داخلی بیمه به منظور بیمه کشتی‌های ایرانی.					
۴	ایجاد مراکز مالی بین‌المللی به عنوان یک سیستم جامع در مناطق آزاد ایران، جهت اتصال بانک‌های خارجی و بازار سرمایه خارجی.	۳/۷۷	۰/۸۵۴	۷/۴۵	۶/۴۹۲	۰/۰۰۰
۵	شناسایی بانک‌هایی در اروپا، آسیا، روسیه و چین که اشخاص آمریکای در آن سهام ندارند، به منظور فاینس کردن شرکت‌های ایرانی.	۳/۴۰	۱/۰۳۴	۵/۹۴	۲/۸۱۷	۰/۰۰۷
۶	رابطه بخش خصوصی ایران با کشورهای دیگر باهدف دنبال کردن سیاست خرید بانک.	۳/۹۸	۰/۷۵۴	۸/۴۵	۹/۳۸۲	۰/۰۰۰
۷	ایجاد بانک با عمر کوتاه در کشورهای خاص در جهت انجام پروژه‌های بزرگ.	۳/۸۸	۰/۸۳۲	۸/۱۰	۷/۶۶۷	۰/۰۰۰
۸	تلاش ایران برای تأمین بیشتر منابع مالی بانک اکو در جهت وابسته کردن اعضای آن.	۳/۴۰	۱/۰۳۴	۵/۸۶	۲/۸۱۷	۰/۰۰۷
۹	تلاش برای عضوگیری در بانک اکو از سوی ایران در جهت متصل کردن دیگر بانک‌ها با این هدف تبدیل شدن بانک اکو به محل تسویه حساب بسیاری از کشورها.	۳/۳۷	۱/۰۴۸	۵/۶۳	۲/۵۱۳	۰/۰۱۵
۱۰	رابطه با سازمان‌های بین‌المللی و گروه‌هایی مانند بریکس، به منظور استفاده از پیمانهای پولی چندجانبه، سیستم پیام‌رسانی داخلی و بیمه بین اعضا.	۳/۳۵	۱/۰۴۶	۵/۶۳	۲/۳۸۷	۰/۰۲۱
۱۱	شناسایی بانک‌ها و شرکت‌های دچار رکود، توسط سفارتخانه‌ها برای برقراری رابطه با آن‌ها جهت رساندن منافع به آن‌ها و تأمین نیازهای ایران.	۳/۳۸	۱/۰۱۳	۵/۷۸	۲/۷۳۹	۰/۰۰۸
۱۲	استفاده از بانکداری مجازی و فین تک‌ها در زمینه پرداخت‌ها و عملیات ارزی جهت برقراری روابط بانکی و تسهیل فرایند تسویه مبادلات با کشورها.	۳/۶۳	۰/۸۸۶	۷/۱۲	۵/۱۶۴	۰/۰۰۰
۱۳	به‌کارگیری پول‌های مجازی برای تمرکززدایی از دلار حین مبادلات آزاد مالی و اقتصادی بین‌المللی.	۳/۵۴	۰/۹۳۹	۶/۶۴	۴/۱۳۷	۰/۰۰۰
	کل	۳/۶۴۷۹		۰/۶۰۸۸	۷/۶۷۴	۰/۰۰۰

بر اساس نتایج به‌دست‌آمده در جدول (۷) می‌توان گفت چون میزان T به‌دست‌آمده برای سؤالات اول تا سیزدهم در سطح ۰/۰۵ معنادار می‌باشد؛ پس از نظر پاسخ‌دهندگان تمام موارد از جمله سیاست‌های مناسب دیپلماسی دفاع اقتصادی ج.ا.ایران در حوزه پولی و مالی جهت مقابله و یا کاهش اثرات تحریم‌ها می‌باشد.

ب) سیاست های حوزه تجاری

سیاست های دیپلماسی دفاع اقتصادی ج.ا.ایران در حوزه تجاری جهت مقابله و یا کاهش اثرات تحریم ها کدام اند؟

جدول شماره (۸) توزیع پاسخ ها، میانگین، انحراف معیار، آزمون t و فریدمن مربوط به مؤلفه تجاری

شماره	سؤالات	میانگین	انحراف معیار	رتبه میانگین	T	P
۱۴	ایجاد تنوع و پرهیز از محدودیت در کالاها و خدمات، کشورهای هدف و فعالان اقتصادی داخلی به منظور برقراری روابط تجاری دوجانبه با کشورها.	۴/۰۰	۰/۶۸۶	۷/۳۰	۱۰/۵۱۲	۰/۰۰۰
۱۵	همکاری بیشتر در روابط تجاری با کشورهای مورد تحریم آمریکا و متحدانش.	۳/۹۲	۰/۷۱۰	۷/۱۱	۹/۳۷۸	۰/۰۰۰
۱۶	برقراری روابط تجاری گسترده با بنگاه ها و شرکت های خصوصی مستقل از دولت ها و دارای آزادی عمل بیشتر.	۳/۹۸	۰/۶۷۱	۷/۲۲	۱۰/۵۳۶	۰/۰۰۰
۱۷	استفاده از ظرفیت ایرانی های مقیم خارج کشور برای ایجاد بستر در جهت توسعه روابط تجاری دوجانبه و همچنین انتقال دانش و فناوری مورد نیاز کشور.	۳/۸۵	۰/۷۵۱	۶/۷۶	۸/۱۲۴	۰/۰۰۰
۱۸	خرید شرکت های دانش بنیان به ویژه در هند و اروپا برای انتقال و توسعه فناوری مورد نیاز در جهت تولید محصول تحریم شده.	۳/۶۰	۰/۹۳۴	۵/۶۵	۴/۶۰۱	۰/۰۰۰
۱۹	برقراری روابط تجاری بیشتر با کشورهای همسایه که اشتراکات زبانی، تاریخی و فرهنگی برقرار است به منظور استحکام روابط.	۳/۹۶	۰/۸۷۵	۷/۰۸	۱۰/۱۲۴	۰/۰۰۰
۲۰	حمایت بخش دولتی از تأسیس دفاتر، شعب نمایندگی، مراکز تجاری و مجتمع های فروش ایران در بازار هدف عمده کشورها.	۳/۷۳	۰/۸۴۳	۶/۲۶	۶/۲۵۲	۰/۰۰۰
۲۱	سرمایه گذاری و اشتراک گذاری دانش و تکنولوژی و سهم بازار با کشورهای عضو سازمان آکو به منظور تولید کالای مشترک و صادرات آن به بازارهای دیگر.	۳/۶۹	۰/۸۷۵	۶/۰۴	۵/۷۰۳	۰/۰۰۰
۲۲	بازی کردن نقش میانجی بین کشورهای دارای تنش (مانند روابط ترکیه، ارمنستان و آذربایجان) توسط ایران برای رسیدن به بخشی از بازارهای هدف مدنظر.	۳/۱۲	۰/۸۰۸	رد	۱/۰۳۰	۰/۳۰۸
۲۳	ایجاد و مشارکت در فروشگاه های زنجیره ای منطقه ای جهت عرضه کالای داخلی از طریق برقراری روابط تجاری منطقه ای.	۳/۵۲	۱/۰۱۹	۵/۴۳	۳/۶۷۴	۰/۰۰۱
۲۴	تقویت روابط تجاری ایران با گروه بریکس جهت دستیابی به بازار چند میلیاردی این گروه در بلندمدت.	۳/۰۶	۰/۶۶۹	رد	۰/۶۲۲	۰/۵۳۷
	کل	۳/۶۷۴۸	۰/۵۱۲۷		۹/۴۹۰	۰/۰۰۰

بر اساس نتایج به دست آمده در جدول (۸) از میان سؤالات چهاردهم تا بیست و چهارم که نشان دهنده سیاست‌های دیپلماسی دفاع اقتصادی ج.ا.ایران در حوزه تجاری می‌باشد، فقط سؤالات بیست و دوم و بیست و چهارم در سطح ۰/۰۵ معنادار نمی‌باشند و مابقی سیاست‌ها از نظر پاسخ‌دهندگان جزء سیاست‌های مناسب دیپلماسی دفاع اقتصادی ج.ا.ایران در حوزه تجاری جهت مقابله و یا کاهش اثرات تحریم‌ها می‌باشد.

ج) سیاست‌های حوزه انرژی

سیاست‌های دیپلماسی دفاع اقتصادی ج.ا.ایران در حوزه انرژی جهت مقابله و یا کاهش اثرات تحریم‌ها کدامند؟
جدول شماره (۹) توزیع پاسخ‌ها، میانگین، انحراف معیار، آزمون t و فریدمن مربوط به مؤلفه انرژی

شماره	سؤالات	میانگین	انحراف معیار	رتبه میانگین	T	P
۲۵	شناسایی شرکت‌های توانایی که چندان مطرح و بزرگ نیستند به همراه کاهش وابستگی از شرکت‌های بزرگ و محدود جهان به بهانه انتقال تکنولوژی و سرمایه.	۳/۹۶	۰/۶۸۵	۳/۴۶	۱۰/۱۲۴	۰/۰۰۰
۲۶	برقراری رابطه بیشتر با کشورهای مستقل و نیازمند انرژی ایران	۳/۹۲	۰/۷۱۰	۳/۳۸	۹/۲۷۸	۰/۰۰۰
۲۷	همکاری با سازمان‌های منطقه‌ای (اگو، اپک، جنبش عدم تعهد و...) در جهت رساندن صدای ایران به سران سیاسی و نخبگان جهانی و اخذ قطعنامه‌های مخالف تحریم و مخالف نقض برجام و کسب حمایت آن‌ها.	۳/۱۲	۰/۶۷۶	رد	۱/۲۳۱	۰/۲۲۴
۲۸	همکاری با گروه بریکس به منظور تأمین امنیت انرژی کشورهای عضو این گروه در بلندمدت و متقابلاً تضمین امنیت بازار فروش ایران از سوی این گروه.	۳/۸۷	۰/۷۴۲	۳/۲۳	۸/۴۱۳	۰/۰۰۰
۲۹	انجام مبادله پایاپای نفت در ازای ارز کشورهای که به کالای آن نیازمند هستیم در جهت تأمین کالا و فروش نفت.	۳/۸۳	۰/۷۶۰	۳/۲۲	۷/۸۴۸	۰/۰۰۰
	کل	۳/۷۳۸۵		۰/۵۲۷۷	۱۰/۰۹۱	۰/۰۰۰

بر اساس نتایج به دست آمده در جدول (۹) می‌توان گفت چون میزان T به دست آمده برای سؤالات بیست و پنجم تا بیست و نهم (به جزء سؤال بیست و هفتم) در سطح ۰/۰۵ معنادار می‌باشد؛ پس از نظر پاسخ‌دهندگان تمام موارد از جمله سیاست‌های مناسب دیپلماسی دفاع اقتصادی ج.ا.ایران در حوزه انرژی جهت مقابله و یا کاهش اثرات تحریم‌ها می‌باشد.

د) سیاست‌های حوزه روابط دیپلماتیک

سیاست‌های دیپلماسی دفاع اقتصادی ج.ا.ایران در حوزه روابط دیپلماتیک جهت مقابله و یا کاهش اثرات تحریم‌ها کدامند؟

جدول شماره (۱۰) توزیع پاسخ‌ها، میانگین، انحراف معیار، آزمون t و فریدمن مربوط به مؤلفه روابط دیپلماتیک

شماره	سؤالات	میانگین	انحراف معیار	رتبه میانگین	T	P
۳۰	شناسایی منافع که کشورهای هدف ایران به دنبال آن هستند و تصمیم گیران آن کشور روی آن مسائل و منافع تأکید دارند، به‌منظور برقراری رابطه مستحکم همراه با منافع برای دو طرف.	۳/۹۴	۰/۶۳۰	۵/۰۰	۸/۹۹۶	۰/۰۰۰
۳۱	استفاده از روابط مردمی، NGO ها و گروه‌های تجاری کشورها از طریق رایزنی کردن سفارتخانه و اتاق بازرگانی کشورمان.	۳/۷۲	۰/۷۰۱	۴/۲۶	۶/۱۷۷	۰/۰۰۰
۳۲	همکاری و هماهنگی بین بخش خصوصی، بنگاه‌های تجاری و بانک‌ها با وزارت خارجه در جهت حضور در ملاقات‌های دیپلماتیک و استفاده از فضای ایجادشده در جهت بستن قرارداد با شرکت‌های هدف در کشور مدنظر.	۴/۰۰	۰/۶۳۲	۵/۱۳	۹/۴۸۷	۰/۰۰۰
۳۳	شناخت پتانسیل‌های نهفته در کشورها و مناطقی در جهان (سرزمین‌های قاره آفریقا) که مورد غفلت قرار گرفته‌اند، توسط دیپلمات‌های ایرانی جهت برقراری روابط دوجانبه.	۳/۶۴	۰/۷۹۸	۴/۱۰	۴/۸۰۲	۰/۰۰۰
۳۴	استفاده از کانال‌های دیپلماتیک در جهت معرفی کالاها و خدمات، امکانات و ظرفیت‌های داخلی کشورمان و نیز جذب سرمایه‌گذاری خارجی و بازی کردن نقش بازاریابی اقتصادی.	۳/۹۷	۰/۶۵۴	۵/۰۷	۸/۹۱۹	۰/۰۰۰
۳۵	همکاری در قالب ملاقات‌های هدفمند و دوجانبه توسط مقامات دیپلماتیک ایران با کشورهایی که ظرفیت اقدام جداگانه از تحریم نظام سلطه را دارند (کشورهای همسایه، اسلامی، آفریقا و آمریکای لاتین).	۳/۸۶	۰/۶۳۹	۴/۷۱	۸/۰۸۲	۰/۰۰۰
۳۶	برقراری روابط با سازمان‌های منطقه‌ای برای اطلاع‌رسانی در زمینه فرصت‌های اقتصادی ایران و همچنین دستیابی به اطلاعات بازار کشورهای میزبان.	۳/۶۱	۰/۸۰۳	۳/۹۹	۴/۵۶۸	۰/۰۰۰
۳۷	ایجاد اتحاد و ائتلاف با کشورهای متحد در چهارچوب سازمان‌های بین‌المللی به دلیل الزامات حقوقی محکم‌تر.	۳/۵۳	۰/۹۱۰	۳/۷۵	۳/۴۸۱	۰/۰۰۱
	کل	۳/۷۸۴۷		۰/۵۱۵۴	۹/۱۳۴	۰/۰۰۰

بر اساس نتایج به‌دست‌آمده در جدول (۱۰) می‌توان گفت چون میزان T به‌دست‌آمده برای سؤالات سی تا سی و هفتم در سطح ۰/۰۵ معنادار می‌باشد؛ پس از نظر پاسخ‌دهندگان تمام موارد از جمله سیاست‌های مناسب

دیپلماسی دفاع اقتصادی ج.ا.ایران در حوزه روابط دیپلماتیک جهت مقابله و یا کاهش اثرات تحریم‌ها می‌باشد.

۵) سیاست‌های حوزه دفاعی-امنیتی

سیاست‌های دیپلماسی دفاع اقتصادی ج.ا.ایران در حوزه دفاعی-امنیتی جهت مقابله و یا کاهش اثرات تحریم‌ها کدام‌اند؟

جدول شماره (۱۱) توزیع پاسخ‌ها، میانگین، انحراف معیار، آزمون t و فریدمن مربوط به مؤلفه دفاعی-امنیتی

شماره	سوالات	میانگین	انحراف معیار	میانگین رتبه	T	P
۳۸	تقویت مناسبات و همکاری‌های دفاعی، نظامی و فنی با همسایگان به صورت روابط دوجانبه در زمینه صنایع الکترونیکی، مخابراتی، اپتیکی و مسائل تحقیقاتی و فناوریانه وابسته به آن و یا پروژه مشترک تولید یک محصول خاص و بازاریابی آن.	۳/۹۸	۰/۷۳۱	۶/۵۵	۸/۸۶۸	۰/۰۰۰
۳۹	سیاست همکاری بین نیروهای دریایی ایران با کشورهای حاشیه خلیج فارس که با ایران اشتراک منافع دارند در ابعاد مختلف تحقیقاتی، آموزشی، فنی و اجرای رزمایش در مقابل توطئه‌های آمریکا و همچنین ایجاد امنیت تنگه هرمز، دریای عمان و شمال اقیانوس هند برای از بین بردن ناامنی‌های ایجادشده توسط دزدان دریایی.	۳/۷۰	۰/۷۰۱	۵/۴۷	۶/۶۶۲	۰/۰۰۰
۴۰	همکاری‌های دفاعی-امنیتی ایران با کشورهای ساحلی دریای خزر در حوزه‌های مختلف از جمله مبارزه با تروریسم، افرایلی‌گری و قاچاق مواد مخدر در چارچوب پیمان و ائتلافی مستحکم.	۳/۷۷	۰/۷۱۱	۵/۷۰	۷/۲۱۱	۰/۰۰۰
۴۱	سیاست همکاری با ترکیه، عراق و افغانستان و سوریه و لبنان برای افزایش ضریب امنیت در منطقه و توسعه و تقویت مناسبات دفاعی و امنیتی در قالب رزمایش‌های نظامی همراه با ائتلاف‌هایی مردم محور.	۳/۹۱	۰/۷۰۹	۶/۳۵	۸/۵۰۱	۰/۰۰۰
۴۲	توسعه سیاست همکاری‌های دفاعی چندجانبه میان ایران، چین، روسیه و هند در زمینه سرمایه‌گذاری مشترک و آموزش در پروژه‌های نظامی و صنعتی و تهیه و تأمین اقلام و تجهیزات دفاعی.	۳/۸۶	۰/۷۳۴	۶/۱۵	۷/۸۰۲	۰/۰۰۰
۴۳	داشتن سیاست نگاه به شرق باهدف موازنه‌سازی در برابر غرب مانند همکاری دفاعی با سازمان شانگهای و عضویت در آن و بهره‌برداری از ظرفیت آن برای مقابله با سیطره‌طلبی آمریکا و متحدانش.	۳/۴۸	۰/۸۷۶	۴/۹۰	۳/۶۱۵	۰/۰۰۱

شماره	سؤالات	میانگین	انحراف معیار	میانگین رتبه	T	P
۴۴	سیاست همکاری‌های بین‌المللی در جهت توسعه نفوذ امنیتی در اقصی نقاط جهان مانند حضور نیروهای دریایی در آب‌های آزاد و اقیانوس اطلس و گذر از کانال سوئز و همکاری با کشورهای ونزوئلا، نیکاراگوآ، اکوادور و کوبا و انعقاد پیمان‌های نظامی دوجانبه و چندجانبه.	۳/۴۸	۰/۹۰۲	۴/۷۶	۳/۵۱۰	۰/۰۰۱
۴۵	پیگیری تشکیل کمیته‌های حقوقی در سازمان ملل و نهادهایی قضایی جهانی مبتنی بر عام بودن و عدم تبعیض برای مقابله با گسترش ارتش‌های سایبری و تسلط یک‌جانبه آمریکا بر فضای مجازی.	۳/۴۵	۰/۹۵۱	۴/۸۲	۳/۱۷۰	۰/۰۰۳
۴۶	توجه به ملاحظات دفاعی-امنیتی در همکاری‌های اقتصادی-امنیتی همچون FATF.	۳/۶۱	۰/۷۸۴	۵/۱۴	۵/۱۹۲	۰/۰۰۰
۴۷	تدوین سیاست کلی همسو و هم‌افزا ساز در روابط خارجی، اقتصادی و دفاعی.	۳/۵۹	۰/۸۹۷	۵/۱۷	۴/۳۶۷	۰/۰۰۰
	کل	۳/۶۸۴۱		۰/۵۳۳۵	۸/۵۰۶	۰/۰۰۰

بر اساس نتایج به‌دست‌آمده در جدول (۱۱) می‌توان گفت چون میزان T به‌دست‌آمده برای سؤالات سی‌وهشت تا چهل و هفتم در سطح ۰/۰۵ معنادار می‌باشد؛ پس از نظر پاسخ‌دهندگان تمام موارد از جمله سیاست‌های مناسب دیپلماسی دفاع اقتصادی ج.ا.ایران در حوزه دفاعی-امنیتی جهت مقابله و یا کاهش اثرات تحریم‌ها می‌باشد.

۵. نتیجه‌گیری و پیشنهاد

۵-۱. نتیجه‌گیری

همانگونه که بیان شد، با توجه به تهدیدات بالقوه و بالفعلی که از ناحیه تحریم‌های ایالات متحده آمریکا و شرکای وی علیه زیرساخت‌های اقتصادی و امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران تحمیل می‌گردد، امنیت اقتصادی ایران ایجاب می‌کند برای دفاع و کاهش اثرات تحریم‌ها، همچنین شناسایی و بهره‌برداری از فرصت‌های جدید اقتصادی در شرایط تحریم از سیاست‌های مناسب استفاده کند. نتایج پژوهش نشان می‌دهد سیاست‌های دیپلماسی دفاع اقتصادی می‌تواند با رویکرد فرصت ساز و پیشگام در جهت مقابله با تهدیدات به‌عنوان الگویی برای بهره‌برداری مسئولان اقتصادی باشد و در صورت عدم توجه و اهتمام به این دسته سیاست‌ها، با تداوم شرایط فعلی و احتمال بالای همراهی دولت‌های اروپایی با آمریکا ایران دچار تحدید سیاسی-اقتصادی خواهد شد و در اثر فشارهای معیشتی ناشی از تحریم‌ها و محاصره اقتصادی و جنگ رسانه‌ای، عملکرد اقتصادی ایران ضعیف و بدین ترتیب زمینه کاهش ضریب نفوذ و قابلیت‌های راهبردی ج.ا.ایران در سطح منطقه‌ای و بین‌المللی به وجود می‌آید. در ادامه با استفاده از تحلیل پرسشنامه به سؤالات پژوهش پاسخ داده می‌شود.

سؤال اول: سیاست‌های دیپلماسی دفاع اقتصادی ج.ا.ایران در حوزه پولی و مالی برای مقابله و یا کاهش

- اثرات تحریم‌ها کدام‌اند؟ مهم‌ترین سیاست‌های حوزه پولی و مالی به ترتیب اولویت عبارت است از:
۱. ایجاد پیمان‌های پولی دوجانبه و استفاده از پول‌های ملی به‌عنوان ابزار مبادله با کشورهای (روسیه، چین، ترکیه و...) مشترک‌المنافع با ایران.
 ۲. تنوع‌بخشی در ابزارهای پولی و مالی هنگام برقراری روابط دوجانبه برای کاهش اثر بلوکه شدن و حاصل نشدن درآمدهای ناشی از صادرات.
 ۳. توسعه رابطه بخش خصوصی ایران با کشورهای دیگر باهدف دنبال کردن سیاست خرید بانک.
 ۴. ایجاد بانک با عمر کوتاه در کشورهای خاص در جهت انجام پروژه‌های بزرگ
 ۵. ایجاد مراکز مالی بین‌المللی به‌عنوان یک سیستم جامع در مناطق آزاد ایران، جهت اتصال بانک‌های خارجی و بازار سرمایه خارجی.
 ۶. استفاده از بانکداری مجازی و فین‌تک‌ها در زمینه پرداخت‌ها و عملیات ارزی جهت برقراری روابط بانکی و تسهیل فرایند تسویه مبادلات با کشورها.
 ۷. به‌کارگیری پول‌های مجازی برای تمرکززدایی از دلار حین مبادلات آزاد مالی و اقتصادی بین‌المللی.
 ۸. حمایت از ایجاد صندوق‌های بیمه توسط کشور خریدار و یا ایجاد سندیکای متشکل از کارگزاران داخلی بیمه به‌منظور بیمه کشتی‌های ایرانی.
 ۹. شناسایی بانک‌های در اروپا، آسیا، روسیه و چین که اشخاص آمریکای در آن سهام ندارند، به‌منظور فاینس کردن شرکت‌های ایرانی.
 ۱۰. تلاش ایران برای تأمین بیشتر منابع ارزی بانک اکو در جهت وابسته کردن اعضای آن.
 ۱۱. شناسایی بانک‌ها و شرکت‌های دچار رکود، توسط سفارتخانه‌ها برای برقراری رابطه با آن‌ها جهت رساندن منافع به آن‌ها و تأمین نیازهای ایران.
 ۱۲. تلاش برای عضوگیری در بانک اکو از سوی ایران در جهت متصل کردن دیگر بانک‌ها با هدف تبدیل شدن بانک اکو به محل تسویه حساب بسیاری از کشورها.
 ۱۳. رابطه با سازمان‌های بین‌المللی و گروه‌های مانند بریکس، به‌منظور استفاده از پیمان‌های پولی چندجانبه، سیستم پیام‌رسانی داخلی و بیمه بین اعضا.

سؤال دوم: سیاست‌های دیپلماسی دفاع اقتصادی ج.ا.ایران در حوزه تجاری برای مقابله و یا کاهش اثرات

تحریم‌ها کدام‌اند؟ مهم‌ترین سیاست‌های حوزه تجاری به ترتیب اولویت عبارت است از:

۱. ایجاد تنوع و پرهیز از محدودیت در کالاها و خدمات، کشورهای هدف و فعالان اقتصادی داخلی به‌منظور برقراری روابط تجاری دوجانبه با کشورها.
۲. برقراری روابط تجاری گسترده با بنگاه‌ها و شرکت‌های خصوصی مستقل از دولت‌ها و دارای آزادی عمل بیشتر.
۳. همکاری بیشتر در روابط تجاری با کشورهای مورد تحریم آمریکا و متحدانش.
۴. برقراری روابط تجاری بیشتر با کشورهای همسایه که اشتراکات زبانی، تاریخی و فرهنگی برقرار است به

منظور استحکام روابط.

۵. استفاده از ظرفیت ایرانی‌های مقیم خارج کشور برای ایجاد بستر در جهت توسعه روابط تجاری دوجانبه و همچنین انتقال دانش و تکنولوژی مورد نیاز کشور.
۶. حمایت بخش دولتی از تأسیس دفاتر، شعب نمایندگی، مراکز تجاری و مجتمع‌های فروش ایران در بازار هدف عمده کشورها.
۷. خرید شرکت‌های دانش‌بنیان به‌ویژه در هند و اروپا برای انتقال و توسعه فناوری مورد نیاز در جهت تولید محصول تحریم شده.
۸. ایجاد و مشارکت در فروشگاه‌های زنجیره‌ای منطقه‌ای جهت عرضه کالای داخلی از طریق برقراری روابط تجاری منطقه‌ای.

سؤال سوم: سیاست‌های دیپلماسی دفاع اقتصادی ج.ا.ایران در حوزه انرژی برای مقابله و یا کاهش اثرات

تحریم‌ها کدامند؟ مهم‌ترین سیاست‌های حوزه انرژی به ترتیب اولویت عبارت است از:

۱. پیش رفتن به سوی شناسایی شرکت‌های توانایی که چندان مطرح و بزرگ نیستند به همراه کاهش وابستگی به یکسری از شرکت‌های بزرگ و محدود جهان به بهانه انتقال تکنولوژی و سرمایه.
۲. برقراری رابطه بیشتر با کشورهای مستقل و نیازمند انرژی ایران.
۳. همکاری با گروه بریکس به‌منظور تأمین امنیت انرژی کشورهای عضو این گروه در بلندمدت و متقابلاً تضمین امنیت بازار فروش ایران از سوی این گروه.
۴. انجام مبادله پایاپای نفت در ازای پول کشورهایی که به کالای آن نیازمند هستیم در جهت تأمین کالا و فروش نفت.

سؤال چهارم: سیاست‌های دیپلماسی دفاع اقتصادی ج.ا.ایران در حوزه روابط دیپلماتیک برای مقابله و یا

کاهش اثرات تحریم‌ها کدامند؟ مهم‌ترین سیاست‌های حوزه روابط دیپلماتیک به ترتیب اولویت عبارت است از:

۱. همکاری و هماهنگی بین بخش خصوصی، بنگاه‌های تجاری و بانک‌ها با وزارت خارجه در جهت حضور در ملاقات‌های دیپلماتیک و استفاده از فضای ایجاد شده در جهت بستن قرارداد با شرکت‌های هدف در کشور مدنظر.
۲. استفاده از کانال‌های دیپلماتیک در جهت معرفی کالاها و خدمات، امکانات و ظرفیت‌های داخلی کشورمان و نیز جذب سرمایه‌گذاری خارجی و بازی کردن نقش بازاریابی اقتصادی.
۳. شناسایی منافعی که کشورهای هدف ایران به دنبال آن هستند و تصمیم گیران آن کشور روی آن مسائل و منافع تأکید دارند، به‌منظور برقراری رابطه مستحکم همراه با منافع برای دو طرف.
۴. همکاری در قالب ملاقات‌های هدفمند و دوجانبه توسط مقامات دیپلماتیک ایران با کشورهایی که ظرفیت اقدام جداگانه از تحریم نظام سلطه را دارند (کشورهای همسایه، اسلامی، آفریقا و آمریکای لاتین).
۵. استفاده از روابط مردمی، NGO ها و گروه‌های تجاری کشورها از طریق رایزنی کردن سفارتخانه و اتاق

بازرگانی کشورمان.

۶. شناخت پتانسیل‌های نهفته در کشورها و مناطقی در جهان (سرزمین‌های قاره آفریقا) که مورد غفلت قرار گرفته‌اند، توسط دیپلمات‌های ایرانی جهت برقراری روابط دوجانبه.
۷. برقراری روابط با سازمان‌های منطقه‌ای برای اطلاع‌رسانی در زمینه فرصت‌های اقتصادی ایران و همچنین دستیابی به اطلاعات بازار کشورهای میزبان.
۸. ایجاد اتحاد و ائتلاف با کشورهای متحد در چهارچوب سازمان‌های بین‌المللی به دلیل الزامات حقوقی محکم‌تر.

سؤال پنجم: سیاست‌های دیپلماسی دفاع اقتصادی ج.ا.ایران در حوزه دفاعی-امنیتی برای مقابله و یا کاهش اثرات تحریم‌ها کدامند؟ مهم‌ترین سیاست‌های حوزه دفاعی-امنیتی به ترتیب اولویت عبارت است از:

۱. تقویت مناسبات و همکاری‌های دفاعی، نظامی و فنی با همسایگان به صورت روابط دوجانبه درزمینه صنایع الکترونیکی، مخابراتی، اپتیکی و مسائل تحقیقاتی و فناورانه وابسته به آن و یا پروژه مشترک تولید یک محصول خاص و بازاریابی آن.
۲. سیاست همکاری با ترکیه، عراق و افغانستان و سوریه و لبنان برای افزایش ضریب امنیت در منطقه و توسعه و تقویت مناسبات دفاعی و امنیتی در قالب رزمایش‌های نظامی همراه با ائتلاف‌هایی مردم محور.
۳. توسعه سیاست همکاری‌های دفاعی چندجانبه میان ایران، چین، روسیه و هند درزمینه سرمایه‌گذاری مشترک و آموزش در پروژه‌های نظامی و صنعتی و تهیه و تأمین اقلام و تجهیزات دفاعی.
۴. همکاری‌های دفاعی-امنیتی ایران با کشورهای ساحلی دریای خزر در حوزه‌های مختلف از جمله مبارزه با تروریسم، افراطی‌گری و قاچاق مواد مخدر در چارچوب پیمان و ائتلافی مستحکم.
۵. سیاست همکاری بین نیروهای دریایی ایران با کشورهای حاشیه خلیج فارس که با ایران اشتراک منافع دارند در ابعاد مختلف تحقیقاتی، آموزشی، فنی و اجرای رزمایش در مقابل توطئه‌های آمریکا و عربستان و همچنین ایجاد امنیت تنگه هرمز، دریای عمان و شمال اقیانوس هند برای از بین بردن ناامنی‌های ایجادشده توسط دزدان دریایی.
۶. تدوین سیاست کلی همسو و هم افزا ساز در روابط خارجی، اقتصادی و دفاعی.
۷. توجه به ملاحظات دفاعی-امنیتی در همکاری‌های اقتصادی-امنیتی همچون FATF.
۸. داشتن سیاست نگاه به شرق باهدف موازنه‌سازی در برابر غرب مانند همکاری دفاعی با سازمان شانگهای و عضویت در آن و بهره‌برداری از ظرفیت آن برای مقابله با سیطره‌طلبی آمریکا و متحدانش.
۹. پیگیری تشکیل کمیته‌های حقوقی در سازمان ملل و نهادهایی قضایی جهانی مبتنی بر عام بودن و عدم تبعیض برای مقابله با گسترش ارتش‌های سایبری و تسلط یک‌جانبه آمریکا بر فضای مجازی.
۱۰. سیاست همکاری‌های بین‌المللی در جهت توسعه نفوذ امنیتی در اقصی نقاط جهان مانند حضور نیروهای دریایی در آب‌های آزاد و اقیانوس اطلس و گذر از کانال سوئز و همکاری با کشورهای ونزوئلا، نیکاراگوآ، اکوادور و کوبا و انعقاد پیمان‌های نظامی دوجانبه و چندجانبه.

۵-۲. پیشنهادها

در راستای پیاده سازی سیاست ها پیشنهادهای زیر توصیه می گردد:

- ایجاد تشکیلات ثابت راهبری، اجرا و پایش دیپلماسی دفاع اقتصادی در وزارت امور اقتصادی و دارایی همراه با حضور نمایندگان دستگاه های دولتی ذی ربط و ستاد کل نیروهای مسلح امری ملزم در جهت تحقق دیپلماسی دفاع اقتصادی می باشد.
- تصویب سند راهبردی دیپلماسی دفاع اقتصادی در شورای عالی امنیت ملی گامی مؤثر در جهت تسهیل اجرای سیاست های دیپلماسی دفاع اقتصادی به منظور پیشگیری و مقابله با تحریم هاست.
- برای اجرای دیپلماسی دفاع اقتصادی به عنوان محور اصلی در روابط دیپلماتیک نیاز به افرادی دارای انگیزه جهادی و با توانایی های فردی ارتباط گیری و آگاه به مسائل اقتصادی - امنیتی و تحریمی است.
- این امر نیازمند تدوین و اجرای دوره های آموزشی تخصصی و بصیرت افزایی پودمانی برای مدیران ذیربط در حوزه های اقتصادی، امنیتی و امور خارجه است.
- اهتمام به اجرای دوره های بلندمدت آموزشی بین رشته ای در سطح تحصیلات تکمیلی رشته اقتصاد با گرایش دیپلماسی دفاع اقتصادی، گامی اصولی در این راستا است.
- گسترش مطالعات توسعه ای - کاربردی مرتبط، از جمله در حوزه های تخصصی دیگر همچون جنگ فرهنگی - رسانه ای با تأکید بر تحریم های اقتصادی، اقدام مکمل در راستای هدف پیشگیری و مقابله با تحریم ها است.

منابع و مأخذ

منابع فارسی

- باقری، علی (۱۳۹۶). *الگوی دیپلماسی دفاع اقتصادی*، مجموعه مقالات اولین همایش ملی اقتصاد دفاع، دانشگاه و پژوهشگاه عالی دفاع ملی و تحقیقات راهبردی. صص ۸۴۵-۸۶۵.
- بختیاری، ایرج (۱۳۹۵). تأثیر مؤلفه‌های دفاع اقتصادی کشور بر دفاع همه جانبه، فصلنامه راهبرد دفاعی، سال چهارم، شماره ۵۴.
- بیانات مقام معظم رهبری از سال ۱۳۶۸ تا ۱۳۹۶، قابل دسترسی در آدرس:
www.Khamenei.ir
- حسینی، سید شمس‌الدین و احمدی، حسین (۱۳۹۶). *الگوی راهبردی دیپلماسی دفاع اقتصادی ج.ا.ایران بر اساس قانون اساسی و گفتمان مقام معظم رهبری*، پروژه بخش نخبگان دانشگاه و پژوهشگاه عالی دفاع ملی و تحقیقات راهبردی.
- سمیعی نسب، مصطفی (۱۳۹۳). *دیپلماسی اقتصادی*، راهبرد مقابله با تحریم‌های اقتصادی در منظومه اقتصاد مقاومتی، فصلنامه آفاق امنیت، دوره ۷، شماره ۲۵، صص ۲۱-۴۴.
- کلانتری، فتح‌اله (۱۳۹۶). *تدوین راهبردهای جنگ احتمالی آینده با تأکید بر اجرای جنگ هیبریدی*، آینده پژوهی دفاعی، دوره ۱، شماره ۲، صص ۱۴۳-۱۶۲.
- لنون، الکساندر تی، جی (۱۳۸۸). *کاربرد قدرت نرم*، ترجمه سید محسن روحانی، تهران: دانشگاه امام صادق (ع).
- لو، جک (۲۰۱۶). *تکامل تحریم‌ها و درس‌های برای آینده*، گزارش بنیاد کارنگی.
- مصاحبه با دکتر اصغر ابراهیمی اصل (۱۳۹۶). تحت عنوان: *دیپلماسی دفاع اقتصادی ج.ا.ایران در حوزه انرژی*، به کوشش حسین احمدی، تهران.
- مصاحبه با دکتر سید شمس‌الدین حسینی (۱۳۹۶). تحت عنوان: *دیپلماسی دفاع اقتصادی ج.ا.ایران*، به کوشش حسین احمدی، تهران.
- مصاحبه با دکتر علیرضا شیخ عطار (۱۳۹۶). تحت عنوان: *دیپلماسی دفاع اقتصادی ج.ا.ایران در حوزه روابط دیپلماتیک*، به کوشش حسین احمدی، تهران.
- مصاحبه با دکتر مینو کیانی راد (۱۳۹۶). تحت عنوان: *دیپلماسی دفاع اقتصادی ج.ا.ایران در حوزه پولی و مالی*، به کوشش حسین احمدی، تهران.
- مصاحبه با سکینه پوراصغری (۱۳۹۶). تحت عنوان: *دیپلماسی دفاع اقتصادی ج.ا.ایران و سازمان‌های پولی و مالی بین‌الملل*، به کوشش حسین احمدی، تهران.
- مصاحبه با مهندس حمید صافدل (۱۳۹۶). تحت عنوان: *دیپلماسی دفاع اقتصادی ج.ا.ایران در حوزه تجاری*، به کوشش حسین احمدی، تهران.

- ون برژیک، پیتر (۱۳۹۴). *کاوشی نو در دیپلماسی اقتصادی*، ترجمه علی عرب صالحی نصرآبادی، *مجله اقتصادی*، دوره ۶، شماره های ۳ و ۴، ص ۶۳-۸۸
- ویلگن، پیتر (۱۳۸۱). *اقتصاد سیاسی ارتباطات و امنیت جهان*، ترجمه مرتضی بحرانی، تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی.

منابع لاتین

- Bayne, N., & Woodlock, S. (2003). *The New Economic Diplomacy*. Published by Routledge.
- Clinton, Bill. (2000). A Foreign Policy for the Global Age. Address to University of Nebraska. available at: www.Clintonfoundation.org.
- Cullen, P. J., & Reichborn, K. E. (2017). MCDC Countering Hybrid Warfare Project: Understanding Hybrid Warfare. A Multinational Capability Development Campaign project. Baseline Assessment document and detailed case studies. available at: <https://wss.apan.org>
- Eyler, R. (2007). *Economic Sanctions International Policy and Political Economy at Work*. Palgrave Macmillan.
- Gompert, D. C., & Hans, B. (2016). *The Power to Coerce Countering Adversaries Without Going to War*, Prepared for the United States Army Approved for public release; distribution unlimited. Published by the RAND Corporation. Santa Monica. Calif.
- Mattis, James N. and Hoffman, F. (2005). *Future Warfare: The Rise of Hybrid Wars*, U.S. Naval Institute, Proceedings Magazine.
- Zarate, J. C. (2013). *Treasury's War: The Unleashing of a New Era of Financial Warfare*. New York: Public Affairs Books, 35-95.

I.R. Iran's economic defense diplomacy to counter and mitigate the effects of economic sanctions

Seyed Shamseddin Hosseini¹
Hossein Ahmadi*²

Abstract

The present paper attempts to present a codification of economic defense diplomacy policies of the Islamic Republic of Iran, in terms of; monetary and fiscal, trade, energy, diplomatic and military-security relations spheres; thereby taking a step towards countering or reducing the effects of sanctions and thus enhancing the economic strength and security of Iran. For this purpose, the modus operandi of this paper utilized the Delphi interviewing method to collect preliminary data for the above-mentioned five spheres. Thereafter, using the data gathered from interviews, a questionnaire was developed which was then completed by 132 university faculty members, experts and researchers in economic, political and military-security spheres. The number of policies of interest were 13, 9, 4, 8 and 10 adopted in each of monetary and fiscal, trade, energy, diplomatic and military-security categories, respectively. The most significant policies under each field were identified as follows: "developing bilateral monetary treaties with the allegiant countries"; "increasing diversity by avoiding restrictions on goods and services of select countries and/or domestic based entrepreneurs"; "Identifying high potential companies that have hitherto been unbale take a prominent share of the market; the reduction of the dependence on a limited number of large corporations"; "enhancing co-operation and co-ordination between the private and financial sector and the Ministry of Foreign Affairs with the view for having representatives of businesses and banks in diplomatic meetings", and lastly, "Strengthening bilateral defense, military and technological relations and cooperation with neighbors in fields such as electronics industry, telecommunications, optics, joint venture production and/or marketing for specific products".

Keyword: Sanctions, Economic Warfare Diplomacy, Economic Defense Diplomacy.

¹ Associate Professor, Department of Business Economics, Faculty of Economics, University, Allameh Tabatabai, Tehran, Iran. (sh.hosseini@atu.ac.ir)

² M.A in Business Management, Faculty of Management and Accounting, Allameh Tabatabai University, Tehran, Iran. Corresponding Author. (hossein.ahmadi@atu.ac.ir)